

Державний компонент та цивільні кордони у визначенні меж та устрою церковно- адміністративної юрисдикції на прикладі Галицької митрополії XIV ст. Частина II

протоієрей Володимир Вакін

<http://doi.org/10.33209/2519-4348-2707-9627-2021-9-96>

З проголошенням незалежності Української держави у 1991 році, цілком очевидно, піднялося питання про канонічну самостійність Української Православної Церкви зі своїм адміністративним церковним центром у м. Києві. Опонувати даній ідеї стали представники Російської Православної Церкви, наводячи аргументи про монополію на «канонічну територію» та духовний триєдиний союз, що вище будь-яких державних кордонів. Відтак, маніпулюючи термінами та спотворюючи справжнє еклезіологічне вчення Православної Церкви про її устрій та вищу церковну владу, священноієрархи РПЦ створили та досі підігривають розділення в українському суспільстві на культурному, мовному та церковному підґрунті.

Дана ситуація наочно свідчить про життєву важливість правильного усвідомлення вчення про кафеолічний вимір єдиної Православної Церкви та, водночас, помісний характер реалізації її духовної місії в межах чітко визначених земними кордонами автокефальних юрисдикцій. Позиція очільників РПЦ могла б бути виправданна у римо-католицькому середовищі, де у вчені про земний устрій буття Церкви, дійсно є місце домінанти положення єдиного адміністративного духовного центра на чолі із Папою Римським над іншими церковно-адміністративними одиницями усієї Римо-Католицької Церкви. Оскільки, Московський Патріархат позиціонує свою приналежність саме до православ'я, тому природньо виникає когнітивний дисонанс у заявах про заклик дотримуватися канонічних правил та процедур православної еклезіології у вирішенні українського церковного питання та, водночас, заперечення самої можливості на помісний статус Православної Церкви України у Вселенському Православ'ї. Тим паче, дисонуюче виглядає звинувачення української держави про «втручання» в

життя Православної Церкви України в контексті отримання Томаса на церковну незалежність та, в той же час, активний союз РПЦ з державними органами Російської Федерації в реалізації саме політичного імперського проекту «руського міра» в межах суверенних країн Росії, України та Білорусії.

Для демонстрації практичного вираження правової церковної теорії в площині зазначеної проблематики, а також для підтвердження історичної тягlosti автокефалії Православної Церкви України, ми скористаємося прикладами відкриття Галицької митрополії у XIV ст. Актуальність даним історичним прецедентам додає факт, що саме в чотирнадцятому столітті динамічно змінювалися кордони князівств і, відповідно, саме світські керівники, з мотивації державницької позиції унеможливлення деструктивних впливів зовнішніх сил, наполегливо прагнули мати власний церковний автономний устрій з місцевим осідком для духовного очільника, що відображено в автентичних джерелах як церковного, так і цивільного походження. Дане дослідження ми розділимо на два розділи. В першій частині розглянемо богословсько-канонічне осмислення зазначеної проблематики в контексті передумов створення окремої Галицької митрополії на початку XIV ст. Друга частина присвячена аналізу наявних джерельних свідчень про історичні факти відкриття та ліквідації Галицької митрополії в XIV столітті.

Ключові слова: Галицька митрополія, церковно-адміністративний устрій, світська влада, Галицько-Волинська Русь, Вселенський патріарха.

Постановка наукової проблематики. Устрій Вселенської Православної Церкви є одночасним поєднанням кафолічної єдності, як містичного Тіла Свого Глави Ісуса Христа, так і помісної множинності апостольського служіння Його послідовників. Проте сім'я автокефальних церков стосовно Вселенської Православної Церкви не визначається в арифметичному розумінні сукупності складових частин одного цілого, а означає сакраментальну причасність Боголюдського організму Христового. Кожна помісна церква володіє всією повнотою благодатних дарів та «якостей» Вселенської Церкви, але в той же час не є абсолютно тотожною поняттю Вселенської Церкви. Даний богословський еклезіологічний феномен найкраще пояснити за прикладом архієпископа Василя Кривошеїна, що все в Православній Церкві розглядається через призму Трійці. Як Трійця у своїй природі єдина, а в іпостасях осібна, так і Церква Христова єдина у своїй кафолічності та особистісна у своєму помісному вираженні¹. Також про кафолічність та соборність Церкви є ряд богословських праць митропо-

¹ Кривошеин В., архієп. Кафолічність и структуры Церкви. Вестник Русского Западно-Европейского Патриаршего Экзархата. М., 1972. № 80. С. 249—261.

лита Іоана Зізіліуса², протопресвітера Миколая Афанасьєва³ та філософа О. С. Хом'якова⁴.

Подібний устрій Православної Церкви та її вищого церковного управління має у своїй основі велику глибину богословського вчення й справжній дар величчя гідності людської свободи, але водночас, саме через таку «складність» виникає багато конфліктних церковно-державних, міжцерковних та міждержавних ситуацій. У такий момент особливо актуально звучать слова отців Третього Вселенського собору:

«... нехай не закрадається, під виглядом священнодійства, пихатість світської влади. І щоб поступово, непомітно, не втратили тієї свободи, яку дарував нам кров'ю Своєю Господь наш Ісус Христос, Визволитель усіх людей»⁵.

Аналіз досліджень. Запропонована проблематика розкривається на основі зводу канонічного права Православної Церкви [20], автентичних грамот Галицько-Волинських, Володимиро-Суздальських, Московських, Литовських князів та Польських королів до Вселенського патріарха, відповідей Константинопольського патріарха, а також офіційних документів Візантійських імператорів зазначеного періоду [1,6,8-13,28,29,31,35,39-42]. Історіографію проблеми можна поділити на дослідження дореволюційного періоду: Булгаков, Голубинський, Павлов, Тихоміров, Щапов та ін. [4,7,26,32,38], вітчизняних науковців 1-ої половини XX ст. – Власовський, Грушевський, Лотоцький [5,14,25] та представників сучасності, до якої належать дослідники Кметь, Паславський, Сковчиляс, Шевченко, та ін. [19,27,30,37].

Метою даного дослідження є наочно проілюструвати на основі історії заснування та згодом двох відновлень Галицької митрополії у XIV ст. взаємозв'язок української церкви з Константинопольським Патріархатом, а також за допомогою церковно-канонічних правових норм визначити роль світських керманців у вирішенні церковно-адміністративних справ у межах кордонів своїх земних володінь.

Виклад основного матеріалу та обґрунтування отриманих результатів дослідження. Перші достеменні свідчення про відкриття Галицької митрополії датуються 1303 роком у переліку митрополичих кафедр

² Зизиулас Иоанн, митрополит Пергамский. Бытие как общение. Очерки о личности и Церкви. М.: т, 2006. 280 с.

³ Афанасьев Н., протопресвитер. Церковь Духа Святого. К., 2010. 480 с.

⁴ Хомяков А. С. Сочинение богословские. М., 1907. 479 с.

⁵ 8 канон III Вс. с. / Книга Правил Святых Апостолів, Вселенських і Помісних Соборів, і Святых Отців. К., 2008. С.37

Константинопольської Патріархії в списках, пов'язаних з правлінням імператора Андроніка Палеолога⁶.

При згадці Галицької митрополії уточнюються дата її перетворення в митрополію, а також імена самого імператора Андроніка Палеолога та Вселенського патріарха Афанасія⁷. В іншому списку перераховані єпархії, що увійшли до складу Галицької митрополії: Володимирська, Перемишська, Луцька, Турівська і Холмська⁸. Предмет нашого дослідження цікавить місце та роль цивільного компоненту у визначенні меж та устрою церковно-адміністративних одиниць. У першу чергу, ми бачимо, що в різних списках назва самого переліку ієрархії митрополічних кафедр Константинопольського Патріархату пов'язана лише із ім'ям імператора Східної Римської імперії Андроніка Палеолога. Імена ж Вселенських патріархів згадуються лише в примітках як уточнююча інформація, до прикладу, при згадці про Галицьку митрополію говориться про Вселенського патріарха Афанасія, а з Литовською митрополію пов'язується Вселенський патріарх Іоанн Глик⁹. Дану ситуацію не можна пояснити, що Візантійський імператор згадується лише з причини хронологічного орієнтиру за правління якого василевса зафіксовано саме такий перелік митрополій Вселенського патріархату. Імператор брав безпосередню участь у розподілі територіальних меж церковних округів, а також в утворенні нових церковно-юрисдикційних форм. Підтвердження чого ми знаходимо в грамоті Вселенського патріарха Антонія до князя Московського Василя Дмитровича в 1393 році:

«... з сумом ще почув, що тобою сказані деякі слова і про святого автократора і імператора. Кажуть, що ти не дозволяєш митрополитові поминати божественне ім'я імператора в диптихах, тобто хочеш справи взагалі неможливої і кажеш: «Церкву ми маємо, а імператора не маємо і не вважаємо».

⁶ Σύνταγμα των Θείων και Ιερών Κανόνων των τε Αγίων και Πανευφύμων Αποστόλων και των Ιερών Οικουμενικών και Τοπικών Συνόδων, και των κατά μέρος Αγίων Πατέρων, εκδοθέν συν πλείσταις άλλαις την εκκλησιαστικήν κατάστασιν διεπούσαις διατάξεσι, μετά των Αρχαίων Εξηγητών και διαφόρων αναγνωσμάτων: Τόμος Πέμπτος / υπό Γ. Α. Ράλλη και Μ. Ποτλή. Αθήνησιν, 1855. Σ. 494.

⁷ Geizer H., Ungedruckte und ungenügend veröffentlichte Texte der Notitiae episcopatum. München, Akademie der Wissenschaften, Hist., I, Abhandlungen, XXI, 1900, Bd. III. P. 599.

⁸ Тихомиров Н. Д. Галицкая митрополія: церковно-историческое исследование. СПб, 1895. С.42.

⁹ Σύνταγμα των Θείων και Ιερών Κανόνων των τε Αγίων και Πανευφύμων Αποστόλων και των Ιερών Οικουμενικών και Τοπικών Συνόδων, και των κατά μέρος Αγίων Πατέρων, εκδοθέν συν πλείσταις άλλαις την εκκλησιαστικήν κατάστασιν διεπούσαις διατάξεσι, μετά των Αρχαίων Εξηγητών και διαφόρων αναγνωσμάτων: Τόμος Πέμπτος / υπό Γ. Α. Ράλλη και Μ. Ποτλή. Αθήνησιν, 1855. Σ. 494.

Це не є добре. Святий імператор займає високе місце в церкві; він не те, що інші місцеві князі і правителі. Імператори на початку утвердили і укріпили благочестя по всій вселеній; імператори скликали вселенські собори; вони ж своїми законами підтверджували дотримання того, що говорять божественні та священні канони про істині догмати і про улаштування християнського життя в благочесті, і багато протидіяли єресям; нарешті, імператори, разом із соборами, своїми постановами визначали порядок архієрейських кафедр та встановлювали кордони митрополичих округів і єпископських єпархій ... Неможливо християнам мати церкву, а не мати імператора. Оскільки, імперія і церква знаходяться в тісному союзі та спілкуванні між собою, і неможливо відокремити одне від іншого¹⁰.

Таким чином, в еклезіологічній свідомості Вселенських патріархів участь цивільної влади в регламентації меж та форм церковно-адміністративних одиниць посідала своє чільне місце, навіть у період, коли сама імперія була на порозі припинення свого існування:

«... і якщо, за попущенням Божим, язичники оточили володіння і землю імператора, усе-таки до теперішнього дня імператор отримує те ж поставлення від церкви, по тому ж чину і з тими ж молитвами помазується великим миром і поставляється імператором та автократом РOMEїв, тобто всіх християн. На всякому місці, де тільки іменуються християнами, ім'я імператора поминається всіма патріархами, митрополитами і єпископами, і такої переваги не має більше ніхто із князів та місцевих правителів»¹¹.

Для предмета нашого дослідження є суттєвим, хто просив про утворення Галицької митрополії. Виключно церковна ієрархія соборним рішенням чи домінанта була за княжою владою. На жаль, до наших часів не збереглися достеменні свідчення джерел, що підтвердили б першу або другу думку. Швидше за все, що це було спільне бажання церковної та державної влади, а рушійним фактором стала остаточна зміна в 1300 році місця постійного проживання Київського митрополита Максима з Києва на Володимир на Клязьмі. На думку проф. Власовського¹², проф. Грушевського¹³,

¹⁰ CCCXLVII // Acta patriarchatus Constantinopolensis. Ed. F. Miklosich et J. Müller. Vindobonae, 1862. T. 2. P. 190-191.

¹¹ Ibid. P. 190.

¹² Власовський І., проф. Нарис історії Української Православної Церкви: В 4 т. К, 1998. Т. 1. С. 103-104

¹³ Грушевський М. С. Історія України-Руси. Т. 3. Львів, 1905. С. 269.

проф. Лотоцького¹⁴ та дослідника Тихомірова¹⁵, відкриття Галицької митрополії було державницькою справою внука Данила Галицького Юрія Львовича, що надавало відповідний статус спадкоємцям Київської Русі та унеможливляло сторонні впливи на внутрішнє життя князівства за допомогою релігійного чинника. Дана аргументація видно була достатня і для Візантійської сторони, оскільки у вищезазначеному переліку митрополічних кафедр Константинопольського патріархату імператора Андроніка Палеолога, за Галицькою митрополією відразу слідує Литовська митрополія із приміткою, що це територія Малої Русі та датою саме 1300 року¹⁶. Питання існування Литовської митрополії поряд з Галицькою та Київською вимагає окремого детального дослідження, проте в даному випадку є наочною ілюстрацією складних та достатньо динамічних геополітичних процесів у XIV столітті на теренах великої Київської митрополії та відповідних змін у церковно-адміністративному устрої.

Після смерті першого Галицького митрополита Ніфонта в 1305 році князь Юрій Львович посилає до Константинополя на затвердження свого ставленика ігумена Ратенського монастиря Петра. Того ж року помер вищезгаданий митрополит Київський Максим. Вселенський патріарх приймає достатньо оригінальне рішення – ставленика Галицько-Волинського князя ігумена Петра возводить в митрополити із титулом Київського, а ставленика Тверського князя Михайла ігумена Геронтія відпускає ні з чим. Насправді, важко оцінити справжню мотивацію такого рішення або те, яку ціль переслідував Константинопольський престіл таким вчинком. І чи це була виключно церковна ініціатива відновлення єдності древньої Київської кафедри чи Вселенський патріарх керувався геополітичними орієнтирами на прохання імператора. Подальший хід історії показав, що насправді втратили два князі. Тверський князь Михайл не тільки не досягнув потенційної вигоди через підтримку церковної влади, але в особі митрополита Петра отримав опонента, який зіграв ключову роль в перемозі саме Московського князя Івана Калити за утвердження першості серед північних володінь. Галицько-Волинський князь Юрій Львович втратив статус самостійності для Галицької митрополії, а його ставленик відіграв визначальну роль у становленні відвічного противника української церковної та державної самобутності.

¹⁴ Лотоцький О., проф. Українські джерела церковного права. Варшава, 1931. С. 137-138.

¹⁵ Тихоміров Н. Д. Галицкая митрополія: церковно-историческое исследование. СПб, 1895. С. 14 -15.

¹⁶ Geizer H., Ungedruckte und ungenügend veröffentlichte Texte der Notitiae episcopatum. München, Akademie der Wissenschaften, Hist., I, Abhandlungen, XXI, 1900, Bd. III. P. 600.

На сьогоднішній день ми не володіємо прямими джерельними свідченнями про обставини та ключових дійових осіб церковного чи світського походження під час другого відкриття Галицької митрополії. В опосередкованих джерелах 40-х років XIV століття, таких як синодальний акт Константинопольської патріархії від 1331 року¹⁷ та синодального акта за Вселенського патріарха Іоана XIV Каліки¹⁸ ми зустрічаємо згадки про Галицьких митрополитів.

Однак акт скасування Галицької митрополії в 1347 році за Візантійського імператора Іоана Кантакузіна і Вселенського патріарха Ісидора дає нам більш ніж достатньо джерельно підтверджених відомостей у контексті зазначеної нами проблематики. У нормативно-правовому документі імператорського походження «Хрисовул» Іоана Кантакузіна про приєднання Галицької митрополії до Київської кафедри василевс Східної Римської імперії реалізовує дану дію саме на прохання Московського князя Симеона, сина Івана Калити:

«Ось і тепер про цю справу повідомляє моїй імператорській величності благородний великий князь Руси, люб'язний побратим мого імператорського достоїнства, кир Симеон, і разом із іншими місцевими князями, просить, щоб моїм імператорським хрисовулом ті єпископії знову були підчинено святійшій митрополії Київській, як і було раніше»¹⁹.

З грамоти Візантійського імператора до самого князя Московського Симеона ми читаємо, що імператор Іоана Кантакузін межі своїй компетенції в справах церковного устрою сприймав як данину його імператорського положення:

«Із твого послання моя імператорська величність дізналася, про що ти писав і повідомляв. Так, царство Ромейв і святійша Велика Церква Божя, як ти і писав, є джерелом всякого благочестя і повчання у законодавстві та освяченні»²⁰.

¹⁷ LXXIII // Acta patriarchatus Constantinopolensis. Ed. F. Miklosich et J. Müller. Vindobonae, 1860. T. 1. P. 164.

¹⁸ LXXV // Acta patriarchatus Constantinopolensis. Ed. F. Miklosich et J. Müller. Vindobonae, 1860. T. 1. P. 171.

¹⁹ Хрисовул імператора Іоанна Кантакузіна о присоединении галицкой митрополіи къ кievской (1347 г. въ августе, № 3.) // РИБ. СПб., 1880. Т. 6. Ч. I.: Памятники древне-русского канонического права (XI-XV в.). С. 16 (2).

²⁰ Грамота імператора Іоанна Кантакузіна великому князю Симеону обь отмене состоявагося при патріархе Іоанне постановленія, коимъ часть русскихъ епархій

Дане право Візантійського імператора визнавалося і церковними ієрархами, як ми можемо бачити із грамоти Іоанна Кантакузіна до Київського митрополита Феогноста, що останній для вирішення ліквідації Галицької митрополії надіслав своїх посланців саме до імператорського двору:

«Преосвященний митрополите Київський, пречесний і екзарх всієї Руси! Посланці від твого святительства прибули на поклін до моєї імператорської величності і пред'явили передімною твоє писання, із которого моя імператорська величність дізналась, про що ти писав і просив»²¹.

Для відтворення цілісності карти геополітичної кон'юнктури процесу ліквідації Галицької митрополії слід відмітити відсутність у грамотах відображення позиції третьої зацікавленої сторони – правителів Галицько-Волинського князівства. Наявна лише грамота Візантійського імператора до Дмитрія Любарта із повідомленням про справу, вже остаточно вирішену, та закликом цілковитого сприйняття нової дійсності²². Справа в тім, що на час прийняття рішення про підпорядкування Галицької митрополії Київському престолу минуло вже сім років з дня смерті остатнього повноправного володаря Галицько-Волинської держави, а князь Дмитрій Любарт змагався з Казимиром III лише за волинську спадщину славного королівства, та не володів осідком Галицької митрополії. На нашу думку, саме політичний чинник відіграв визначальну роль у прийнятті рішень Візантійського імператора із Константинопольським патріархом. Тодішній святий Вселенської патріархії Ісидор у своїй синодальній постанові, що підтверджувала імператорський хрисовул про приєднання Галицької митрополії до Київської називає князя Симеона правителем усієї Руси:

«... а також із того, що просив у надісланих до нас грамотах преосвященний митрополит Київській, пречесний і екзарх всієї Руси, во святому Дусі возлюблений брат і співслужитель нашої мірності, благо-

---

отделялась для галицкой митрополіи (1347 г. вѣ сентябре, № 5.) // РИБ. СПб., 1880. Т. 6. Ч. I.: Памятники древне-русского канонического права (XI-XV в.). С. 26 (2).

²¹ Грамота императора Іоанна Кантакузіна къ митрополиту Феогносту, объ отмене состоявшагося при патріархе Іоанне постановленія, коимъ часть русскихъ епархій отделялась для галицкой митрополіи (1347 г. вѣ сентябре, № 4.) // РИБ. СПб., 1880. Т. 6. Ч. I.: Памятники древне-русского канонического права (XI-XV в.). С. 21 (2).

²² Грамота императора Іоанна Кантакузіна владимірському князю на Волини Дмитрію Любарту объ отмене состоявшагося при патріархе Іоанне постановленія, коимъ часть русскихъ епархій отделялась для галицкой митрополіи (1347 г. вѣ сентябре, № 6.) // РИБ. СПб., 1880. Т. 6. Ч. I.: Памятники древне-русского канонического права (XI-XV в.). С. 30-34 (2).

родний князь усієї Руси і люб'язний побратим правителя та святого автократора мого кир Симеон»²³.

У даному контексті слід звернути увагу на факт, що і досі збиває з пантелику багатьох дослідників грецьких текстів візантійського походження, що слово «Русь» та «Росія» грецькою мовою пишеться однаково «Ρωσία».

Третє і останнє відкриття Галицької митрополії в 1371 році також яскраво ілюструє значимість державницького компоненту у видозмінах церковно-адміністративного характеру, навіть якщо очільники світської влади не сповідують православ'я. Саме зміна політичного керівництва в Галицьких землях була основною мотивацією для прийняття рішення в Константинополі про відновлення Галицької митрополії та поставлення місцевого єпископа Антонія в митрополічне достоїнство, при цьому прохання про це польського короля Казимира III до Константинопольського патріарха носило достатньо ультимативний характер²⁴. Про це ж пише Вселенський патріарх до Київського митрополита Олексія в Москву:

«Інша справа, якби місцевий правитель був би православний і нашої віри; тоді б ми могли затягнути і відтермінувати цю справу, хоча і те було б не добре, але для тебе ми б це зробили. Оскільки, він не наш, а латинянин, то можна було б відправити того єпископа ні з чим? Тоді б король відразу поставив би в митрополита латинянина, як він і писав, і хрестив би русичів у віру латинську. Розсуди сам, чи добре було б, якби так сталося? Прилежно дякую Богові, що він ще не зробив того, але написав до нас і просив митрополита від нас. Тому ми були вимушені руколасти того, кого він до нас прислав, а по-інакшому ми вчинити не могли»²⁵.

Завершення епопеї з Галицькою митрополією знову ж таки було пов'язане із змінами на геополітичній мапі після підписання Кревської унії.

Проаналізувавши богословсько-канонічне підґрунтя державницького компоненту у визначенні меж та устрою церковно-адміністративної юрисдикції на існуючих прикладах Галицької митрополії XIV ст., ми можемо

²³ Постановлення патріарха Исидора и его синода, подтверждающее царской хрисовуль о присоединении галицкой митрополитии к киевской (1347 г. въ сентябре, №7) // РИБ. СПб., 1880. Т. 6. Ч. I.: Памятники древне-русского канонического права (XI-XV в.). С. 35-38 (2).

²⁴ Грамота польського короля Казимира кь патріарху Филофею, сь просьбою поставить єпископа Антонія митрополитомъ въ Галичъ (1370, №22) // РИБ. СПб., 1880. Т. 6. Ч. I.: Памятники древне-русского канонического права (XI-XV в.). С. 125 -128 (2).

²⁵ Грамота патріарха Филофея кь митрополиту Алексію, по поводу постановлення галицкаго митрополита (1371 г. въ августе, № 25) РИБ. — СПб., 1880. Т. 6. — Ч. I.: Памятники древне-русского канонического права (XI-XV в.). — С.143-146 (2)

констатувати природній союз держави та церкви на цілком партнерських та паритетних засадах. В еклезіологічній свідомості церковних ієрархів цілком припустима участь світських правителів у питаннях узгодження меж чи статусу земних аспектів церковних інституцій буття Церкви заради досягнення вищої мети сотереологічного виміру. Для державних очільників, окрім пріоритетів духовно-моральних цінностей своїх громадян, завжди є актуальним питання гарантування безпеки від зовнішньої деструктивних впливів, особливо у достатньо вразливій зоні релігійних почуттів. На прикладі Галицької митрополії XIV ст. ми наочно бачимо синхронність утвердження державницької позиції цивільної влади та прагнення в здобутті самостійності церковно-адміністративної юрисдикції і, відповідно, зворотність дії окресленого процесу. Таким чином, і в 2019 році при наданні автокефального статусу Православній Церкві України Вселенський патріарх керувався актуальними даними геополітичних реалій сьогодення та канонічним аспектом тяглості традиції.

Список джерел і літератури:

1. Архив Юго-западной России: [В 37 т.]. Киев : Акц. Об. печ. и изд. дела Н. Т. Корчак-Новицкого, 1904. Ч. 1 : Т. 10 : [Акты, относящиеся к истории Галицко-русской православной церкви (1423-1714 гг.)]. 967 с.
2. *Афанасьев Н., протопресвитер*. Церковь Духа Святого. К.: QUO VADIS, 2010. 480 с.
3. *Біблія*. Книги Священного Писання Старого і Нового Завіту. К.: Видання Київської Патріархії Української Православної Церкви Київського Патріархату, 2004. 1407с.
4. *Булгаков Макарий, митр.* История Русской Церкви: В 9 т. М.: Изд. Спасо-Преображенского Валаамского монастыря, 1995. Т. 3. 702 с.
5. *Власовський І., проф.* Нарис історії Української Православної Церкви: В 4 т. К.: Вид. УПЦ Київського Патріархату, 1998. Т. 1. 294 с.
6. Галицько-Волинський літопис: Дослідження. Текст. Коментар / За ред. М. Ф. Котляра. НАН України. Інститут історії України. К.: Наук. думка, 2002. 400 с.
7. *Голубинский Е., проф.* История Русской Церкви. М.: Университетская типография, 1900. Т. 2. 919 с.
8. Грамота императора Иоанна Кантакузина великому князю Симеону объ отмене состоявшегося при патриархе Иоанне постановления, коимъ часть русскихъ епархій отделялась для галицкой митрополіи (1347 г. въ сентябре, № 5.) // РИБ. СПб.: Типографія Императорской Академіи Наукъ, 1880. Т. 6. Ч. I. Памятники древне-русского канонического права (XI-XV в.). С. 26-30 (2)
9. Грамота императора Иоанна Кантакузина владимірскому князю на Вольни Дмитрію Любарту объ отмене состоявшегося при патриархе Иоанне постанов-

- лення, коимъ часть русскихъ епархій отделялась для галицкой митрополіи (1347 г. въ сентябре, № 6.) // РИБ. СПб.: Типографія Императорской Академіи Наукъ, 1880. Т. 6. Ч. I.: Памятники древне-русского каноничнаго права (XI-XV в.). С. 30-34 (2)
10. Грамота императора Іоанна Кантакузина къ митрополиту Феогносту, объ отмене состоявшагося при патріархе Іоанне постановленія, коимъ часть русскихъ епархій отделялась для галицкой митрополіи (1347 г. въ сентябре, № 4.) // РИБ. СПб.: Типографія Императорской Академіи Наукъ, 1880. Т. 6. Ч. I.: Памятники древне-русского каноничнаго права (XI-XV в.). С. 21-26 (2)
11. Грамота константинопольскаго патріарха Луки Хрисоверга къ великому князю владимірскому Андрею Боголюбскому (около 1160 г., № 3) // РИБ. СПб.: Типографія Императорской Академіи Наукъ, 1880. Т. 6. Ч. I.: Памятники древне-русского каноничнаго права (XI-XV в.). С. 63-76 (1)
12. Грамота патріарха Филофея къ митрополиту Алексію, по поводу постановленія галицкаго митрополита (1371 г. въ августѣ, № 25) РИБ. СПб.: Типографія Императорской Академіи Наукъ, 1880. Т. 6. Ч. I.: Памятники древне-русского каноничнаго права (XI-XV в.). С.141-148 (2)
13. Грамота польскаго короля Казимира къ патріарху Филофею, съ просьбою поставить епископа Антонія митрополитомъ въ Галичъ (1370, №22) // РИБ. СПб.: Типографія Императорской Академіи Наукъ, 1880. Т. 6. Ч. I.: Памятники древне-русского каноничнаго права (XI-XV в.). С. 125 -128 (2)
14. Грушевський М. С. Історія України-Руси. Т. 3. Львів, 1905. 588 с.
15. Дашкевич Я. Україна на перехресті світів: релігієзнавчі й соціокультурні студії / Упоряд. А. Моравська, І. Скочияс. Львів: Вид-во УКУ, 2016. xlvі + 602 с. + 8 с. іл.
16. Зизиулас Іоанн, митрополит Пергамский. Бытие как общение. Очерки о личности и Церкви. М.: Свято-Филаретовский православно-христианский институт, 2006. 280 с.
17. Енциклопедія історії України: Т. 2: Г - Д / Редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. НАН України. Інститут історії України. К.: В-во «Наукова думка», 2004. 688 с.
18. Ісаєвич Я. Митрополія та єпископії. Історія української культури: У 5 т. К., 2001. Т.2. С. 227-230.
19. Кметь В. Юрисдикційний статус та організаційна структура Галицької (Львівської) єпархії (XII – середина XVI століття). Ковчег. Науковий збірник із церковної історії. Львів: Інститут Історії Церкви ЛБА, 2001. Ч. 3. С. 131-155.
20. Книга Правил Святих Апостолів, Вселенських і Помісних Соборів, і Святих Отців / Пер. Чокалюка С. М. К.: Вид. Преса України, 2008. 367 с.
21. Кривошеин В., архиеп. Кафоличность и структуры Церкви. (Некоторые мысли в связи с вступительным докладом проф. С. С. Верховского). Вестник Русского Западно-Европейского Патриаршего Экзархата. М., 1972. № 80. С. 249—261.
22. Крип'якевич І. Галицько-Волинське князівство. 2-е видання, із змінами і доповненнями / Інститут українознавства ім. І.Крип'якевича НАН України. Відп. ред. Я.Ісаєвич. Львів, 1999. 220 с.
23. Кричевский Б. Митрополичья власть в средневековой Руси (IV век). СПб.: Искусство, 2003. 263 с

24. Літопис руський / за іпат. списком пер. А. Махновець; [відп. ред. О. В. Мишанич]. Київ: Дніпро, 1989. XIV, 590.
25. Лотоцький О., проф. Українські джерела церковного права. Варшава, 1931. 318 с.
26. Павлов. А., проф. О начале Галицкой и Литовской митрополий и о первых тамошних митрополитах по византийским документальным источникам XIV века. М. : Унив. тип., 1894. - 40 с.
27. Паславський І. Галицька митрополія: Історичний нарис. Львів: Сполом, 2007. 128 с.
28. Постановление патриарха Исидора и его синода, подтверждающее царский хрисовулъ о присоединении галицкой митрополии къ кievской (1347 г. въ сентябре, №7) // РИБ. СПб.: Типографія Императорской Академіи Наукъ, 1880. Т. 6. Ч. I.: Памятники древне-русского каноничнаго права (XI-XV в.). С. 34-40 (2)
29. РИБ. СПб.: Типографія Императорской Академіи Наукъ, 1880. Т. 6. Ч. I.: Памятники древне-русского каноничнаго права (XI-XV в.). 930(1) + 315(2) + 70(3) с.
30. Сковчиляс І. Я. Галицька митрополія XIV - першої половини XV століть: особливості еклезіального, правового та суспільного статусу. Княжа доба: історія і культура. 2011. Вип. 4. С. 246-279.
31. Соборное деяніе о поставленіи епископа Антонія въ митрополита галицкаго, съ подчиненіемъ ему епископій холмской, туровской, перемышльской и владимірской // РИБ. СПб.: Типографія Императорской Академіи Наукъ, 1880. Т. 6. Ч. I.: Памятники древне-русского каноничнаго права (XI-XV в.). С. 129-134 (2).
32. Тихоміров Н. Д. Галицкая митрополія: церковно-историческое изследование. СПб.: Печатня Е. Евдокимова, 1895. 189 с.
33. Федорів Ю., свящ. Історія Церкви в Україні. Торонто, 1990. 362 с.
34. Хомяков А. С. Сочинение богословские. М.: Типо-литогр. Т-ва И. Н. Кушнерев, 1907. 479 с.
35. Хрисовулъ императора Іоанна Кантакузина о присоединении галицкой митрополии къ кievской (1347 г. въ августѣ, № 3.) // РИБ. СПб.: Типографія Императорской Академіи Наукъ, 1880. Т. 6. Ч. I.: Памятники древне-русского каноничнаго права (XI-XV в.). С. 14-20 (2).
36. Чубатий М. Історія християнства на Русі-Україні. Рим; Нью Йорк, 1965. Т.1 865 с.
37. Шевченко І. Україна між Сходом і Заходом. Львів, 2001. 250 с.
38. Щапов Я. Н. Государство и Церковь в Древней Руси, X-XIII вв. М.: Наука, 1989. 233с. (відкидає думку про погіршення стосунків Данила та митрополита с. 205-206)
39. Acta patriarchatus Constantinopolitensis. Ed. F. Miklosich et J. Müller. Vindobonae, 1860. Т. 1. 607
40. Acta patriarchatus Constantinopolitensis. Ed. F. Miklosich et J. Müller. Vindobonae, 1862. Т. 2. 608
41. Geizer H., Ungedruckte und ungenügend veröffentlichte Texte der Notitiae episcopatum. München, Akademie der Wissenschaften, Hist., I, Abhandlungen, XXI, 1900, Bd. III, АВТН.

42. Σύνταγμα των Θείων και Ιερών Κανόνων των τε Αγίων και Πανευφύμων Αποστόλων και των Ιερών Οικουμενικών και Τοπικών Συνόδων, και των κατά μέρος Αγίων Πατέρων, εκδοθέν συν πλείσταις άλλαις την εκκλησιαστικήν κατάστασιν διεπούσαις διατάξεσι, μετά των Αρχαίων Εξηγητών και διαφόρων αναγνωσμάτων: Τόμος Πέμπτος / υπό Γ. Α. Ράλλη και Μ. Ποτλή. Αθήνησιν, 1855. 638 σ.

References:

1. Arkhyv Yuho-zapadnoi Rossyy: [V 37 t.]. Kyev : Akts. Ob. pech. y yzd. dela N. T. Korchak-Novytskoho, 1904. Ch. 1 : T. 10 : [Akty, otnosiashchyesia k ystoryy Halytsko-russkoi pravoslavnoi tserkvy (1423-1714 hh.)]. 967 s.
2. Afanasev N., *protopresvyter*. Tserkov Dukha Sviatoho. K.: QUO VADIS, 2010. 480 s.
3. *Bibliia*. Knyhy Sviashchennoho Pysannia Staroho i Novoho Zavitu. K.: Vydannia Kyivskoi Patriarkhii Ukrainskoi Pravoslavnoi Tserkvy Kyivskoho Patriarkhatu, 2004. 1407s.
4. *Bulhakov Makaryi, mytr.* Ystoryia Russkoi Tserkvy: V 9 t. M.: Yzd. Spaso-Preobrazhenskoho Valaamskoho monastyria, 1995. T. 3. 702 s.
5. *Vlasovskiy I., prof.* Narys istorii Ukrainskoi Pravoslavnoi Tserkvy: V 4 t. K.: Vyd. UPTs Kyivskoho Patriarkhatu, 1998. T. 1. 294 s.
6. Halytsko-Volynskiy litopys: Doslidzhennia. Tekst. Komentar / Za red. M. F. Kotliara. NAN Ukrainy. Instytut istorii Ukrainy. K.: Nauk. dumka, 2002. 400 s.
7. *Holubynskiy E., prof.* Ystoryia Russkoi Tserkvy. M.: Unyversytetskaia typohrafiya, 1900. T. 2. 919 s.
8. Hramota ymperatora Ioanna Kantakuzyna velykomu kniazui Symeonu ob otmene sostoiavshahosia pry patriarkhe Ioanne postanovleniia, koymъ chast russkykhy eparkhii otdelialas dlia halytskoi mytropoliy (1347 h. v sentiabre, № 5.) // RYB. SPb.: Typohrafiia Ymperatorskoi Akademiy Nauk, 1880. T. 6. Ch. I.: Pamiatnyky drevne-russkaho kanonychnaho prava (XI-XV v.). S. 26-30 (2)
9. Hramota ymperatora Ioanna Kantakuzyna vladymirskomu kniazui na Volyny Dymytriiu Liubartu ob otmene sostoiavshahosia pry patriarkhe Ioanne postanovleniia, koym chast russkykh eparkhii otdelialas dlia halytskoi mytropoliy (1347 h. v sentiabre, № 6.) // RYB. SPb.: Typohrafiia Ymperatorskoi Akademiy Nauk, 1880. T. 6. Ch. I.: Pamiatnyky drevne-russkaho kanonychnaho prava (XI-XV v.). S. 30-34 (2)
10. Hramota ymperatora Ioanna Kantakuzyna k mytropolytu Feohnostu, ob otmene sostoiavshahosia pry patriarkhe Ioanne postanovleniia, koym chast russkykh eparkhii otdelialas dlia halytskoi mytropoliy (1347 h. v sentiabre, № 4.) // RYB. SPb.: Typohrafiia Ymperatorskoi Akademiy Nauk, 1880. T. 6. Ch. I.: Pamiatnyky drevne-russkaho kanonychnaho prava (XI-XV v.). S. 21-26 (2)
11. Hramota konstantynopolskaho patriarkha Luky Khrysoverha k velykomu kniazui vladymirskomu Andreiu Boholiubskomu (okolo 1160 h., № 3) // RYB. SPb.: Typohrafiia Ymperatorskoi Akademiy Nauk, 1880. T. 6. Ch. I.: Pamiatnyky drevne-russkaho kanonychnaho prava (XI-XV v.). S. 63-76 (1)

12. Hramota patriarkha Fylofeia k mytropolytu Aleksiiu, po povodu postanovleniia halytskaho mytropolyta (1371 h. v avhuste, № 25) RYB. SPb.: Tipohrafiia Ymperatorskoi Akademiy Nauk, 1880. T. 6. Ch. I.: Pamiatnyky drevne-russkaho kanonynchnaho prava (XI-XV v.). S.141-148 (2)
13. Hramota polskaho korolia Kazymyra k patriarkhu Fylofeiu, s prosboiu postavyt epyskopa Antoniiia mytropolytom v Halych (1370, №22) // RYB. SPb.: Tipohrafiia Ymperatorskoi Akademiy Nauk, 1880. T. 6. Ch. I.: Pamiatnyky drevne-russkaho kanonynchnaho prava (XI-XV v.). S. 125-128 (2)
14. *Hrushevskiy M. S.* Istoriia Ukrainy-Rusy. T. 3. Lviv, 1905. 588 s.
15. *Dashkevych Ya.* Ukraina na perekhresti svitiv: relihiieznavchi y sotsiokulturni studii / Uporiad. L. Moravska, I. Skochylias. Lviv: Vyd-vo UKU, 2016. xlv + 602 s. + 8 s. il.
16. *Zyzyulas Yoann, mytropolyt Perhamskyi.* Bytye kak obshchene. Ocherky o lychnosti y Tserkvy. M.: Sviato-Fylaretovskiy pravoslavno-khrystyanskiy ynstytut, 2006. 280 s.
17. Entsyklopediia istorii Ukrainy: T. 2: H - D / Redkol.: V. A. Smolii (holova) ta in. NAN Ukrainy. Instytut istorii Ukrainy. K.: V-vo «Naukova dumka», 2004. 688 s.
18. *Isaievych Ya.* Mytropoliia ta yepyskopii. Istoriia ukrainskoi kultury: U 5 t. K., 2001. T.2. S. 227-230.
19. *Kmet V.* Yurydytsiyni status ta orhanizatsiina struktura Halytskoi (Lvivskoi) yeparkhii (XII – seredyna XVI stolittia). Kovcheg. Naukovyi zbirnyk iz tserkovnoi istorii. Lviv: Instytut Istorii Tserkvy LBA, 2001. Ch. 3. S. 131-155.
20. Knyha Pravyl Sviatykh Apostoliv, Vselenskykh i Pomisnykh Soboriv, i Sviatykh Ottsiv / Per. Chokaliuka S. M. K.: Vyd. Presa Ukrainy, 2008. 367 s.
21. *Kryvosheyn V, arkhiep.* Kafolychnost y struktury Tserkvy. (Nekotorye mysly v svyazy s vstupytelnym dokladom prof. S. S. Verkhovskoho). Vestnyk Russkoho Zapadno-Evropeiskoho Patryarsheho Ekzarkhata. M., 1972. № 80. S. 249—261.
22. *Krypiakevych I.* Halytsko-Volynske kniazivstvo. 2-e vydannia, iz zminamy i dopovnenniamy / Instytut ukrainoznavstva im. I.Krypiakevycha NAN Ukrainy. Vidp. red. Ya.Isaievych. Lviv, 1999. 220 s.
23. *Krychevskiy B.* Mytropolychia vlast v srednevekovoi Rusy (IV vek). SPb.: Yskusstvo, 2003. 263 s
24. Litopys ruskyi / za ipat. spyskom per. L. Makhnovets; [vidp. red. O. V. Myshanych]. Kyiv: Dnipro, 1989. XIV, 590.
25. *Lototskyi O., prof.* Ukrainski dzherela tserkovnoho prava. Varshava, 1931. 318 s.
26. *Pavlov. A., prof.* O nachale Halytskoi y Lytovskoi mytropolyi y o pervykh tamoshnykh mytropolytakh po vyzantyskym dokumentalnym ystochnykam XIV veka. M. : Unyv. typ., 1894. 40 s.
27. *Paslavskiy I.* Halytska mytropoliia: Istorychnyi narys. Lviv: Spolom, 2007. 128 s.
28. Postanovlenie patriarkha Ysydora y eho synoda, podtverzhdaushchee tsarskii khrysovulʹ o prysoedinenii halytskoi mytropolyi k kievskoi (1347 h. V sentiabre, №7) // RYB. SPb.: Tipohrafiia Ymperatorskoi Akademiy Nauk, 1880. T. 6. Ch. I.: Pamiatnyky drevne-russkaho kanonynchnaho prava (XI-XV v.). S. 34-40 (2)
29. RYB. SPb.: Tipohrafiia Ymperatorskoi Akademiy Nauk, 1880. T. 6. Ch. I.: Pamiatnyky drevne-russkaho kanonynchnaho prava (XI-XV v.). 930(1) + 315(2) + 70(3) s.

30. Skochylas I. Ya. Halytska mytropoliia XIV – pershoi polovyny XV stolit: osoblyvosti eklezialnoho, pravovoho ta suspilnoho statusu. Kniazha doba: istoriia i kultura. 2011. Vyp. 4. S. 246-279.
31. Sobornoe deianie o postavlenniy epyskopa Antoniiia v mytropolyta halytskaho, s podchyneniemъ emu epyskopii kholmsskoi, turowskoi, peremysl'skoi y vladymirskoi // RYB. SPb.: Typohrafiia Ymperatorskoi Akademiy Nauk, 1880. T. 6. Ch. I.: Pamiatnyky drevne-russkaho kanonychnaho prava (XI-XV v.). S. 129-134 (2).
32. Tykhomirov N. D. Halytskaia mytropoliia: tserkovno-ystorycheskoe yzsledovanie. SPb.: Pechatnia E. Evdokymova, 1895. 189 s.
33. Fedoriv Yu., sviashch. Istoriia Tserkvy v Ukraini. Toronto, 1990. 362 s.
34. Khomiakov A. S. Sochyenyie bohoslovskye. M.: Typo-lytohr. T-va Y. N. Kushnerev, 1907. 479 s.
35. Khrystovol ymperatora Ioanna Kantakuzyna o prysoedyneni y halytskoi mytropoliy kъ kievskoi (1347 h. v avhuste, № 3.) // RYB. SPb.: Typohrafiia Ymperatorskoi Akademiy Nauk, 1880. T. 6. Ch. I.: Pamiatnyky drevne-russkaho kanonychnaho prava (KhI-XV v.). S. 14-20 (2).
36. Chubatyi M. Istoriia khrystyianstva na Rusy-Ukraini. Rym; Niu York, 1965. T.1 865 s.
37. Shevchenko I. Ukraina mizh Skhodom i Zakhodom. Lviv, 2001. 250 s.
38. Shchapov Ya.N. Hosudarstvo y Tserkov v Drevnei Rusy, X-XIII vv. M.: Nauka, 1989. 233s. (vidkydaie dumku pro pohirshennia stosunkiv Danyly ta mytropoyta s. 205-206)
39. Acta patriarchatus Constantinopoliensis. Ed. F. Miklosich et J. Müller. Vindobonae, 1860. T. 1. 607.
40. Acta patriarchatus Constantinopoliensis. Ed. F. Miklosich et J. Müller. Vindobonae, 1862. T. 2. 60.
41. Geizer H., Ungedruckte und ungenügend veröffentlichte Texte der Notitiae episcopatum. München, Akademie der Wissenschaften, Hist., I, Abhandlungen, XXI, 1900, Bd. III, ABTH.
42. Σύνταγμα των Θείων και Ιερών Κανόνων των τε Αγίων και Πανευφύμων Αποστόλων και των Ιερών Οικουμενικών και Τοπικών Συνόδων, και των κατά μέρος Αγίων Πατέρων, εκδοθέν συν πλείσταις άλλαις την εκκλησιαστικήν κατάστασιν διεπούσαις διατάξεσι, μετά των Αρχαίων Εξηγητών και διαφόρων αναγνωσμάτων: Τόμος Πέμπτος / υπό Γ. Α. Ράλλη και Μ. Ποτλή. Αθήνησιν, 1855. 638 σ.